

Eenige opmerkingen over desertie

<https://hdl.handle.net/1874/240404>

1886/87

U. H. STRICK VAN LINSCHOTEN.

~ ~ ~ ~ ~
EENIGE OPMERKINGEN

OVER

DESERTIE.

~ ~ ~ ~ ~

UTRECHT,
J. DE KRUYFF.
1887.

EENIGE OPMERKINGEN

OVER

DESERTIE.

EENIGE OPMERKINGEN
OVER
D E S E R T I E.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA BEKOMEN MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. G. VAN OVERBEEK DE MEIJER,

Hoogleeraar in de Faculteit van Geneeskunde,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN DER FACULTEIT

TE VERDEDIGEN

op VRIJDAG den 8ten JULI 1887, des namiddags ten 3½ ure,

DOOR

UNICO HENDRIK STRICK VAN LINSCHOTEN,
geboren te Zeist.

UTRECHT,
J. DE KRUYFF.
1887.

AAN MIJNE OUDERS.

*Aan de Hoogleraren der Juridische Faculteit
betuig ik, bij het verlaten der Academie, mijne
erkentelijkheid voor het genoten onderwijs.*

*Aan U, Hooggeleerde POLS, geachte Promotor,
zij mijne bijzondere hulde gebracht!*

*U, vrienden en bekenden, roep ik een hartelijk
vaarwel toe!*

S. v. L.

UTRECHT,
8 Juli 1887.

INHOUD.

A. Het begrip van desertie.

- § 1. *Naar het Romeinsche Recht* . . pag. 1
§ 2. *Naar het oud vaderlandsch recht* „ 12
§ 3. *Naar het Crimineel Wetboek voor*
't Krijgsvolk te Lande . . . „ 17

B. De verjaring van desertie.

- § 4. *Over voortgezette en voortdurende*
misdrijven „ 28
§ 5. *Over de Verjaring* „ 51
Stellingen „ 61
-

CHINESE

Het begrip van desertie.

§ 1.

Naar het Romeinsche Recht.

Het Romeinsche recht had voorzeker op het strafrecht niet dien invloed, dien het op het privaatrecht had; toch zal het niet overtollig zijn, het begrip van desertie bij de Romeinen na te gaan, dat bij hen, evenals bij ons, wel aan ieder krijgsman zal bekend geweest zijn.¹⁾

¹⁾ Mittermaier, op § 486 van Feuerbach, Lehrbuch des peinlichen Rechts (in den 2^{en} titel van Militärverbrechen: „In dem gemeinen Rechte fehlt es an eigentlich anwendbaren Rechtsquellen; denn im Ernst wird Niemand aus den römischen Stellen, die auf manchen, häufig uns unbekannten Disciplinavorschriften für die römischen Soldaten beruhen, und aus den veralteten Kriegsartikelen für die Reichsarmee ein anwendbares Recht für das heutige Militär ableiten wollen.“ Niettemin kunnen deze bepalingen van invloed geweest zijn op het latere recht.

Die tot den dienst niet waren opgekomen, verloren hunne vrijheid. Sedert echter het getal der soldaten meer door vrijwilligers werd aangevuld, was deze maxima capitis deminutio niet meer in gebruik. L. 4 § 10 D. 49 16, de re militari: Gravius autem delictum est, detrectare munus militiae, quam adpetere; nam qui ad delectum olim non respondebant, ut proditores libertatis, in servitutem redigebantur: sed mutato statu militiae recessum a capitis poena est: quia plerumque voluntario milite numeri supplentur. Dit niet opkomen is geen desertie, welk woord een „verlaten” te kennen geeft.

Wanneer wij alleen letten op L. 3 § 2 en 3 D. de re militari (49 16 t. a. p.) dan zien wij, dat „emansor” is hij, qui diu vagatus, ad castra *regreditur*, en dat „desertor” is hij, qui per prolixum tempus vagatus, *reducitur*, zoodat het verschil tusschen den uitblijver en den deserteur alleen dáárin gelegen is, dat de emansor terug keert, de desertor teruggebracht wordt. Aan deze lex houdt zich Paganinus Gaudentius ¹⁾ in zijne Juridicae Expositiones, lib. II c. 18, waar hij zegt: een ge-

¹⁾ In Ottonis Thesaurus Juris Romani, T. 3, pag. 380 en 381.

meenschappelijk kenteeken van den emansor en den desertor is de „diuturna vagatio”, het verschil is: emansor revertitur, desertor reducitur ¹⁾ Eene andere onderscheiding maakt Jacob Cuiacius (observationes, lib. VI c. 26). Volgens hem is emansor „qui diu abfuit”, desertor, „qui perdiu, sive prolixo tempore”, ter beoordeeling van den rechter, vijf jaren waren genoeg voor desertie; dit zou dan blijken uit l. 13 § 6 D. 49 16, de re militari. . . . Item Divus Severus et Antoninus eum, qui post quinquennium desertionis *se obtulit*, deportari iusserunt, quod exemplum et in caeteris sequi nos debere, Menander scripsit.

Uit deze lex, evenals uit lex 5 § 4 t. a. p. ²⁾ blijkt ten duidelijkste, dat er desertie bestond al was men niet opgebracht, maar slechts teruggekeerd; alleen werd hij, die zich gemeld had, niet meer zoo streng gestraft. Die op den bepaalden dag niet

¹⁾ Feuerbach § 494. Wer sich rechtswidrig von der Fahne entfernt hält, jedoch in der Absicht zurück zu kehren, ist emansor, lex 3 § 2 en § 7 D. de re militari.”

²⁾ L. 5 § 4 D. 49.16 „Qui in desertione fuit, si se obtulerit, ex indulgentia Imperatoris nostri in insulam deportatus est.” Desertio is in l. 13 § 6 het wegllopen zelf, *hier* het wegblijven, het in desertione esse.

van het verlof terugkeert, is pro numero temporis te beschouwen ac si emansisset vel deseruisset, zonder dat er gewag gemaakt wordt van terugkeeren of terug *brenge*n. ¹⁾).

Lex 4 § 13 t. a. p. zegt, dat volgens de edicten van Germanicus, de soldaat, die anders als emansor beschouwd werd, als desertor zal behandeld worden. ²⁾ Later is echter weder hij, die slechts diu,

¹⁾ L. 3 § 7 D. d. r. m. „Si ad diem commeatus quis non veniat, perinde in eum statuendum est, ac si emansisset vel deseruisset, pro numero temporis.”

²⁾ L. 4 § 13 D. 49 16. „Edicta Germanici Caesaris militem desertorem faciebant, qui diu afuisset, ut is inter emansores haberetur; sed sive redeat quis et offerat se, sive deprehensus offeratur, poenam desertionis evitat; nec interest, cui se offerat, vel a quo deprehendatur.”

Voet c. 4 § 22 zegt: „adeoque si nondum perpetrata sed tentata tantum fuerit desertio, veluti, si dum deserunt ad signa reducantur, ordinariam ex edicto Germanici Caesaris poenam evitabunt; quin imo, si nondum ad urbem pervenerit desertor, sed alibi fuerit deprehensus, ex prima desertione restitui poterit.” Mommsen wil achter „diu afuisset” inlasschen: „sed postea constitutum est, si animum revertendi aliquando habuisset”, similiave. M. i. is 't dan nog beter om te lezen: „sed postea constitutum est, si *revertitur*”, zoodat de desertor, wanneer hij blijkbaar op de terugreis is, en, voor hij zich gemeld heeft, gegrepen wordt, dan nog de zachtere straf van emansor ondergaat.

en niet per prolixum tempus afwezig was, als emansor gestraft, al was hij niet vrijwillig teruggekeerd.¹⁾

Tusschen lang (diu) en langer (per prolixum tempus) rondzwerven, werd geen onderscheid gemaakt in oorlogstijd; dit zegt duidelijk lex 1 § 3 C. 12.46. (De Desertatoribus, et occultatoribus eorum): „Desertor autem habebitur, quisquis belli tempore aberit a signis.” Maar hier zien we een grooter voordeel verbonden aan de vrijwillige terugkomst: „Horum qui sponte processerit, peccati anterioris supplicium non timebit. Sin vero flagitiosa ignavia delitescat: per eum in cuius domo fuerit invigilantibus extrinsecus quoque officiis publicis, ubicumque correptus, severitati iudicis offeratur, degeneris mortis gladium subiturus.”

Die het stationis munus relinquit, plus quam emansor est (l. 3 § 5 D, de re mil.); daarom is hij nog niet (wat nl. Paganinus Gaudentius in lib. II c. 18 van zijne Juridicae Expositiones beweert) plus

³⁾ Cuiacius (observationes VI c. 26) meent, dat in lex 4 § 13 D. t. a. p. „ut is inter emansores haberetur”, men „ut” in de beteekenis van „quamvis” moet opvatten.

quam desertor et emansor, want „si Praesidis vel cuiusvis praepositi ab excubatione quis desistat, peccatum desertionis subibit” (lex 3 § 6), d. w. z. hij wordt als desertor beschouwd en als zoodanig gestraft, zonder dat het op een diu vagare aankomt. „Qui excubias palatii deseruerit, capite punitur” (l. 10 D. 49 16), dit doet veronderstellen dat in l. 3 § 6 t. a. p. ’t peccatum desertionis niet met den dood gestraft werd. Het verschil tussehen *Stationis munus relinquere* en het, ab *excubatione desistere* blijkt, volgens Paganinus Gaudentius uit Vegetius, lib. III c. VIII „De singulis centuriis quaterni equites et quaterni pedites, qui excubitum noctibus faciunt, eliguntur. Et quia impossibile videbatur in speculis par totam noctem vigilantes singulos permanere, ideo in quatuor partes ad clepsydrum sunt divisae vigiliae, ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit vigilare.” Die gedurende deze drie uren dat hij waken moet, wegloopt: *desistit ab excubatione*; gaat hij in de overige uren weg, dan: *relinquit stationis munus.*” ¹⁾ — Wellicht ook bestaat

¹⁾ Het stationis munus, zegt de Glossa, habet miles deputatus ad tuendum popularium quietem, qui par civitatem discurrit ad sciendum in qua parte civitatis sit rixa.

't verschil daarin, of men zijn post verlaat bij iemand van een hooger en dan wel van een lageren rang.

Desertie kan onder het crimen maiestatis vallen, wanneer hij, die in 't leger bevel voert, zich er aan schuldig maakt. L. 3 in fine D. Ad Legem Juliam Maiestatis (48.4) toch zegt „quive Imperium, exercitumve populi Romani deseruerit: quive privatus pro potestate Magistrature quid sciens dolo malo gesserit” (scl. eadem lege tenetur).

Deze woorden geven te kennen, zegt Paganinus Gaudentius, dat er gehandeld wordt „de illis, qui sunt in exercitu cum imperio”.

Anthוניus Matthaeus (de criminibus, ad l. 3 D 48.4) meent in § 13 dat de grond van deze bepaling is, dat het tot de veiligheid van den staat behoort, dat het leger niet zonder aanvoerder zij, „cum utrumque ineptum ad victoriam sit, et dux sine exercitu et exercitus absque duce.”

Johannes Voet, de re militari, c. IV § 23, zoekt de reden, waarom deze desertie onder majesteitsschennis gebracht is, daarin, dat de Staat hierdoor niet slechts een man verliest, zooals bij de desertie van een gemeen soldaat, maar doorgaans de hulp van eene geheele afdeeling zal derven: „cum

parentes milites imperantis, sine quo praelium inchoare nefas ducunt, soleant imitari facta, et praepositi sui sequi mores, non secus atque ad solem sese obvertit heliotropium."

Dat niet alle desertores dezelfde straf ondergingen, leert ons Arrius Menander (l. 5 D. 49.16). Die in oorlogstijd deserteert, capite puniendus est; geschiedt het in vredestijd, dan zal de ruiter in rang verminderd worden, de infanterist *militiam mutare*. De zachtere straf bij desertie in den oorlog was deportatio in insulam, voor hem, die terug was gekeerd. Op deze zachtere straf zal de deserteur, die eerst na 5 jaren se obtulerit, volgens Voet (c. IV § 22) niet meer kunnen rekenen. Voet heeft echter de woorden „ex indulgentia Imperatoris nostri” (in lex 5 § 4 D. t. a. p.) over het hoofd gezien. — Strengere straffen vinden wij bij Cuiacius (obs. VII c. 13) en Gerhard Sichter mann, de poenis militaribus Romanorum, c. 11 (in Oelrichs Thesaurus dissertationum T. I) vermeld: zoo liet Avidius Cassius aan vele deserteurs de hand afsnijden of de knie breken, „dicens maius esse exemplum viventis miserabiliter criminosi quam occisi.”

Voet (de iure militari, c. IV § 22) zegt, dat

de desertor in oorlogstijd door iedereen mag gedood worden, zich beroepende op l. 2 C. 3.27 (*quando liceat unicuique sine iudice se vindicare*), hetgeen echter, vervolgt Voet, „*nostrae militiae moribus non obtinet; nec enim hodie privata auctoritate desertorem, nisi forte populantem aut latrocinantem, interimere permissum est*”, met aanhaling van Nicol. Duysentdaelders (*ad consuetudinem Amstelodamensem lib. I c. 15*).

Nauwkeuriger is Cuiacius (*Paratitla in libr. III t. 27 C.*): „*licet etiam cuilibet adversus desertorem militiae, vindici esse laesae maiestatis devotionisque publicae, desertore obcesso et prehenso, et, si se telo defendat, etiam occiso.*” Hetzelfde blijkt uit *De desertoribus et occultatoribus eorum l. 2. C. 12.46*. Uit de aangehaalde wetten blijkt niet, dat 't slechts in tijd van oorlog vergund was, doch Voet ging zeker van 't denkbeeld uit, dat 't ondenkbaar was, dat bij een misdaad, die zoo licht gestraft wordt als desertie in vredestijd, zooveel vrijheid aan privaatspersonen zou gegeven zijn.

Op te merken is, dat *lex 2. C. 3 27* spreekt van *desertores, qui resistere ausi fuerint*, en dat *lex 2. C. 12.46* daarentegen spreekt van *desertores, qui*

resistendum, atque *armis* oppugnandum putaverint. De vraag, of de keizers in de wet van 5 Non. Octob. 403 die van 6 Kal. Mart 403 uitgebreid hebben, zoodat die van Oct. 403 als jongere den voorrang moet hebben, of dat de wet van 6 Kal. Mart., die in den titel „De desertoribus” staat, geacht moet worden het bij desertie geldende recht speciaal te behandelen, moet m. i. in den laatsten zin beantwoord worden, te meer daar zulks ook meer met de humaniteit zou overeenkomen.

Indien de deserteur in urbe (Roma) gevonden wordt, capite puniri solet: alibi adprehensus, ex prima desertione restitui potest ¹⁾: iterum deserendo, capite puniendus est (l. 5 § 3 D. t. a. p). Men zag zeker in het verblijf der deserteurs in Rome gevaar voor de veiligheid. Zoo mochten ook de vrijgelatenen, die dedititiorum numero waren, niet te Rome verblijven noch binnen den honderdsten mijlsteen. Werden zij daar gevonden, dan moesten

¹⁾ Tacitus (Annales lib. 13 c. 35) verhaalt van Corbulo's gestrengheid: „non ut in aliis exercitibus primum alterumque delictum venia prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim capite poenas luebat.”

zij als slaven verkocht worden. (Gaius lib. I § 27). Evenmin mocht hij, qui ignominia missus est, te Rome of in het tijdelijk verblijf van den keizer zich ophouden (l. 13 § 3 D. 49.16).

Die uit de gevangenis ontvlucht, is geen desertor, „quia custodiae refuga, non militiae desertor est” (l. 13 § 5 D. t. a. p.), tenzij hij „carcere effracto” ontvlucht is, in welk geval hij capite puniendus est.

§ 2.

Naar het oud vaderlandsch recht.

In het Nederlandsch heetten de deserteurs vroeger „verlopers” of „lopers”; dit blijkt uit de aanteeke-ning van Pappus van Tratsberg ad § 16 van den Articulbrief van 1590, waar hij zegt: „Deze lopers worden in latijn genoemd desertores.” Het karakter der desertie geeft § 21 van den Articulbrief van 1590 te kennen: „Die uit het quartier van zijn Vendel of Guarnisoen sal gaen, verder als de scheut van een Canon draegt, sonder verlof van zijn Capitain, sal aan 't leven gestraft worden.” § 16 van den Articulbrief luidt: „Die uijt de een Compagnie in d'ander of elders sal willen vertrecken, of hem van 't Vendel begeven, sal gehouden zijn daertoe behoorlijk Paspoort van zijn Capitain of Hopman te

hebben, ende anders doende sal metter dood gestraft worden." Als reden van deze strenge bepaling teekent Pappus aan: „Isset niet tot dien eijnde, dat men elckeen als men hem van doen heeft, wete te vinden? Ick twijfel niet gij sult mij hierin gelijk geven. Maer nu is genoeg bekend, dat men in den Oorlog, al heeft men zijn Guarnisoen ver van den vijand, niet een uur verseeckert is, dat men de soldaten niet van doen heeft." ¹⁾ Bij Voet (de iure militari c. IV § 23) lezen wij: Ita quoque proximi desertoribus censendi, qui extra loca cohorti assignata vel extra praesidia vagantur ultra tormenti iactum absque venia praepositi, vel extra castra locave absessa, licet victus quaerendi praetextu; quibus et eas ob causas aequae ac desertoribus, ultimum supplicium dictatum fuit; eo quod ita longius evagantes deserendi propositum fovere potuerant, interimque intercepti fingere ac prae se ferre redeundi voluntatem. Hij zegt dus, dat hij, die zich zonder vergunning verder dan den afstand van een kanonschot van zijn

¹⁾ Prof. H. van der Hoeven „Desertie", Milit. Gids 1883, bl. 327.

standplaats had begeben, met den dood gestraft werd. Vreemd is het voorzeker, dat Voet in dit feit geene *ware* desertie ziet, daar de schuldige toch de straf van desertie ondergaat.¹⁾ Ook is de reden die hij voor die gestrengheid opgeeft, dat nl. hij, die deserteeren wilde en in dat voornemen belet was (interceptus) voorwenden kon, dat hij van plan was terug te komen, niet zoo afdoende als die van Hasselt geeft in „Verhandeling over de straffe van de kruiwagen, waarmede de Ruiters, Dragonders, Soldaten, tot Sergeanten en Wagtmeesters incluis, die van hunne Compagnien deserteeren, hedendaags worden gestraft,” I § 1: „De misdaad van desertie, dat zekerlijk een zware misdaad is, begaat, ingevolge den Articulbrief een Militair, die uit het quartier van zijn Vaandel of Garnizoen verder gaat, als een schoot van een Canon draagt, of die zich uit de eene Compagnie in de andere begeeft, of na elders zich

¹⁾ Het schijnt dat Voet, de romanist, zich niet van het klassieke desertie-begrip ontdoen kon, en het waarschijnlijk alleen desertie wilde noemen wanneer de persoon per diu, per prolixum tempus, afwezig bleef.

absenteert, alsmede diegene, die men vindt bij dage of bij nagte uit het leger of belegerde plaatze zonder van behoorlijke paspoort of verlof, hetzij uit wat oorzaak het zoude mogen wezen, en die zulks doen worden nae omstandigheden aan lijf of leven gestraft." § 8. „Ondertusschen is het niet onredelijk, dat een soldaat daartoe wordt gehouden en verplicht om ter plaatse, waar zijn Vaandel en Compagnie is, te blijven, ten einde, wanneer men hem van noden heeft, hem kan vinden en zich daarvan bedienen, daartoe heeft hij zich doen aannemen en verbinden, en kan dus over geen hardheid klagen, want hij dan zijn eigen meester niet meer is, maar zijn wille aan die van een ander heeft onderworpen." —

Art. XXIV. Regl. en ordres voor de wagten, en hoe de dienst in het Garnizoen van 's Gravenhage zal gedaan worden, van 1 Sept. 1770: „Alle gemeenen moeten gewaarschouwt worden, vermits den Haag een open plaats is, dat zij zig wel zullen hebben te wagten, van niet verder buiten dezelve zonder Passen te gaan of te wandelen, als een uur gaans verre in 't ronde, en dat alle degeene, die zonder Passen te hebben zullen gevonden worden, op de Plaatsen als Delft, Leydzendam, Schaaken-

bosch , het Huys ten Deyl, Pijnaker, of eenige andere
Plaatsen op eene diergelijke distantie van den Haag
afgelegen , zullen , gevat zijnde, *voor deserteurs gehou-*
den , en volgens de Krijgsartikelen gestraft worden.”

§ 3.

Naar het Crimineel Wetboek voor 't Krijgsvolk te Lande.

In het Reglement van 1799 is desertie omschreven als „eene moedwillige verlating van den Dienst van den Lande, waartoe de Militaire personen zich van den hoogsten tot den laagsten toe, in derzelver onderscheidene betrekkingen hebben verbonden.” ¹⁾

Het Ontwerp 1807 maakte hiervan „eene moedwillige verlating van 's Konings dienst, tot welken dienst de Militaire personen zich van den hoogsten tot den laagsten toe hebben verbonden” hetwelk in het Ontwerp 1808 weder veranderd werd in: „eene ongeoorloofde verlating van 's Konings dienst” enz. Onze wetgever heeft geene definitie opgenomen, en hierdoor ontstond de vraag: wat is de historische beteekenis van het woord desertie?

¹⁾ Feuerbach § 493 „Desertion ist rechtswidrige Verlassung des Regiments, in der Absicht, sich dem Dienste des Kriegsherrn zu entziehen.”

Is het genoeg, dat men zich zonder verlof verwijdert (de algemeene dolus)¹⁾ of moet er de bedoeling bijkomen om zich aan 's Lands dienst te onttrekken, om den dienst voor goed vaarwel te zeggen, zoodat verwijdering op meer dan één uur afstands een rechtsvermoeden vestigt, dat den Advocaat-Fiscaal van het bewijs dier bedoeling vrijstelt? Die verwijdering op meer dan één uur afstands bevat echter geen *praesumptio iuris et de iure*: den beschuldigde staat het vrij te bewijzen, dat hij de bedoeling *niet* had om zich aan 's Land dienst te onttrekken.

In het Romeinsche recht schijnt de verwijdering op zich zelve, zonder de bedoeling om voor goed weg te blijven, genoeg te zijn geweest voor de strafbaarheid. Dit blijkt m. i. uit l. 4 § 15 D. 49.16, de re militari: „Examinantur autem causae semper *emansionis*, et cur, et ubi fuerit, et quid egerit; et datur venia valetudini, affectioni parentium et adfinium et si servum fugientem persecutus est, vel si qua huiusmodi causa sit: sed et ignoranti adhuc disciplinam tironi ignoscitur;” dus hij, die voor zijn genoegen diu vagatus est, wordt gestraft. Bij

¹⁾ Tot 1799 heeft desertie sedert eeuwen beteekend, „eigendunkelijk zich verwijderen buiten het garnizoen.

den deserteur (qui per prolixum tempus vagatus est) schijnen die verontschuldigen niet in aanmerking te zijn gekomen. ¹⁾

Convent ten Oever en Versfelt (bl. 61 en 62), verdedigen het vereischte van een *dolus specialis* voor desertie. Zij beschouwen de definitie van 1799 („moedwillige verlating van den dienst van den lande, waartoe de militaire personen zich, van den hoogsten tot den laagsten toe, in derzelver onderscheidene betrekkingen hebben verbonden,”) waarin, volgens den hoogleeraar Pols, opgesloten ligt, een vaarwel zeggen aan den dienst, *niet* het slechts korten tijd afwezig zijn zonder verlof, een mankeeren bij het vervullen van enkele dienstverplichtingen, wel als legaal afgeschaft, maar zijn van oordeel, dat zij als *ratio scripta* nog voor ons wetboek geldt.

Ook kapt. Koolemans Beijnen wil den *dolus specialis*. Hij meent, dat onze wetgever de definitie van 1799 als van „bekende historische beteekenis” stilzwijgend heeft overgenomen en dat aldus het voor goed den dienst vaarwel zeggen een vereischte van desertie is. Ver-

¹⁾ In de Instituten, tit I, de *Justitia et Jure*, § 2, is *desertor studiorum* hij, die de studie geheel en al verwaarloost of vaarwel zegt.

der beroept de Heer Koolemans Beijnen zich op een advies van den Zutphenschen rechtsgeleerde J. Schomaker (in van Hasselt's rechtsgeleerde Advijzen), waar hij zegt, dat desertie een zoodanig delict was, hetwelk een soldaat committeert door het overgaan van d'eene Compagnie in d'andere, of elders in vreemden dienst en aldus met een kwaat voornemen en verraderlijk gemoet zijn Compagnie en Vaderlant troulooslijk verlaat. Dat advies betreft de zaak van den tamboer Jan Muller, die in April 1716 „na de provoost gebragt zijnde, occasie heeft bekomen om uit zijn haftinge te ontvlugten” en door den krijgsraad te Zutphen ter dood is veroordeeld. Schomaker (wellicht denkende aan de hierboven reeds door mij aangehaalde plaats uit de Digesten, l. 13 § 5, 49.16, *de re militari: eius fugam, qui, cum sub custodia, vel in carcere esset, discesserit, in numero desertorum non computandum, Menander scripsit; quia custodiae refuga, non militiae desertor est*) beweerde, dat Muller, in cas subject voor geen eigenlijk zoodenaamden deserteur heeft kunnen te boek gesteld en tot de dood verwezen worden, en verzoekt dat de gelibelleerde procedure en inhaesive sententie worde vernietigd.” Aan dit verzoek is echter niet voldaan,

het vonnis is door de Staten-Generaal alleen, „in zooverre gemitigeert, dat den voorn. Muller verschoont zal worden van de doodstraffe, maar dat hij in plaatze van dien, twee dagen na den anderen zal moeten lopen, door twee hondert spitsroeden, ieder dag zes malen heen en weder”. ¹⁾

Bij Keizerlijke Decreten van 8 November 1810 en 6 Januari 1811 zijn hier te lande executoir verklaard:

1°. de Code des délits et des peines pour les troupes de la République van 21 Brumaire an V, die in titel II, art. 3 bepaalde: Sera réputé déserteur à l'intérieur et puni comme tel, suivant les circonstances du délit tout militaire qui, à l'armée, aura manqué aux appels faits d'un lever du soleil à l'autre, sans une permission par écrit de ses chefs, ou sans un congé dans les formes prescrites par les lois militaires.

2°. Het „Arrêté concernant les Dépôts de Conscrits déclarés réfractaires et les peines contre la désertion” van 19 Vendémiaire an XII, hetwelk in art. 74 bepaalde: Pendant la Paix, sera réputé déserteur, tout sous-officier ou soldat qui, ayant plus de six mois de service, aura abandonné son corps

¹⁾ v. d. Hoeven „Desertie”, Militaire Gids 1883, pag. 326.

depuis trois fois vingt quatre heures dans un camp ou une place de guerre, et depuis huit jours dans tout autre lieu, ou qui aura dépassé de quinze jours la durée de son Congé.

In het Fransche recht was 't dus, evenmin als in 't onze tot 1799, de bedoeling om „het den dienst voor goed vaarwel zeggen” een essentieel vereischte van desertie te doen zijn.

Prof. Pols neemt aan, dat het reglement van 1799 geheel en al vervallen is bij de invoering van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, dewijl het bij het Souverein besluit van 30 Dec. 1813 en het besluit (de wet) van 20 Juni 1814 *slechts provisioneel en tot zoolang het nieuwe Militaire Wetboek en de Reglementen van krijgstucht zouden zijn gearresteerd en in werking gebracht*, is ingevoerd.

Art. 11 C. W. L. zegt: „Met de invoering van dit Wetboek zullen alle vorige wetten, publicatiën, ordonnantiën of reglementen hoe ook genaamd, betreffende de misdaden en straffen van personen aan de militaire iurisdietie onderworpen, voor zooverre dezelve wetten, publicatiën, ordonnantiën of reglementen met hetzelfde strijdig zijn, geheel zijn afge-

schaft." Gérard is van meening, dat volgens dit artikel de definitie van desertie in het reglement van 1799 wel degelijk in ons Wetboek blijft gelden, ofschoon hij voor desertie *niet* 't vereischte wil, dat de bedoeling bij het wegloopen moet geweest zijn den dienst voor goed te verlaten. Veeleer was, volgens hem, de strekking der definitie in het reglement van 1799, dat *hij* niet als deserteur zou aangemerkt worden, die, in handen van zielverkoopers (racoleurs) gevallen, dronken gemaakt, over de grenzen gebracht zijnde, in vreemden krijgsdienst was ingelijfd. „Le règlement militaire de 1799, 2me partie, chap. IV, art. 1er définit la désertion en ces termes: la désertion est l'abandon, de propos délibéré, du service de l'Etat, auquel les militaires de tout grade se sont engagés. De ce que le Code pénal militaire actuel ne contient pas de définition de ce délit, on a conclu que la disposition précitée du règlement de 1799 devait être considérée comme étant encore en vigueur, et sur cette hypothèse on a élevé tout l'échafaudage d'un système. En rapprochant les mots „*de propos délibéré*, de ceux-ci *abandon du Service de l'état* on a cru y trouver la preuve que, dans la pensée du législa-

teur, il n'y avait pas de desertion sans intention de se soustraire au service de l'état. C'était donner à la loi de 1799 une extension qu'elle ne comporte pas. En effet, les expressions de *propos délibéré*, qui sont une mauvaise traduction du texte hollandais sont placées ici pour *volontairement*. Elles impliquent l'idée d'une volonté libre de la part du délinquant; mais elles n'ont aucun rapport à son intention. Ainsi la disposition atteint celui qui, sans y être contraint, mû par sa propre volonté, de propos délibéré, si l'on veut; abandonne son corps, sans qu'il y ait à rechercher s'il y a eu, ou non, de sa part, intention de se soustraire au service. Pour bien apprécier la disposition dont il s'agit, il faut se reporter à l'époque où cette loi fut promulguée et se rappeler la situation du pays pour lequel elle fut faite. Si en 1799 il n'existait plus, en Hollande, de racleurs, ce dont on nous permettra de douter, tout au moins l'époque n'était pas encore éloignée où cette classe d'individus avait été très-nombreuse dans ce pays. On n'ignore pas que souvent ils parvenaient à leur but; en transportant forcément, et après l'avoir énivré, le militaire embauché au delà de la frontière; qu'ils le plaçaient ensuite sous une exacte

surveillance, jusqu'au moment où il fût dirigé vers l'intérieur du pays au service duquel il se trouvait ainsi engagé contre sa volonté. Si un militaire, dans cette position, parvenait à s'évader, et à revenir à son corps, il était évidemment excusable, car il n'avait point quitté son corps volontairement."

Bij de wet van 14 Febrnari 1887 (Stbl. N°. 35) is aan den zesden titel van het 3e hoofdstuk van het crimineel wetboek voor het krijgsvolk te lande toegevoegd een nieuw artikel, nl. art. 132a: „Wegens desertie in tijd van vrede wordt gestraft de militair, die zich schuldig maakt aan ongeoorloofde verwijdering, met het oogmerk 's Lands dienst voor goed te verlaten." Het gevoel van de H. H. Convent Ten Oever, Versfelt en Koolemans Beijnen is dus hierdoor in de wet opgenomen, nl. dat de verwijdering moet geschied zijn met het oogmerk om 's Lands dienst voor goed te verlaten.

Bij desertie in oorlogstijd binnen 's lands, in de nabijheid van het tooneel des oorlogs, is dat oogmerk geen vereischte.

Ook art. 157 C. W. L. „De inhoud van het laatste artikel is toepasselijk, wanneer een militair binnen een uur buiten het garnizoen of kantonnement in

zijne desertie is verhinderd of gestoord; zoodra hij zich verder heeft verwijderd, zal de misdaad voor volbracht worden gehouden" is veranderd; de woorden „zoodra hij zich verder heeft verwijderd, zal de misdaad voor volbracht worden gehouden" zijn nl. vervallen. De verhindering of storing binnen den afstand van een uur buiten het garnizoen constateert dus slechts *de poging*. Volgt nu hier uit, dat de ongeoorloofde verwijdering van *meer* dan een uur desertie is?

Misschien geeft de nieuwe redactie van art. 159 antwoord. Het oude artikel 159 sprak alleen van hem, die acht dagen na het eindigen van zijn verlof afwezig blijft, *niet* van hem, die zonder verlof heengaat; het nieuwe noemt ook hem, die zonder verlof 2 dagen of langer van zijn corps, detachement of garnizoen afwezig is; in dat geval zal hij als deserteur beschouwd worden, ten ware hij de reden van *afwezigheid ten genoeye des rechters konde bewijzen*.

Misschien is dus de bedoeling van art. 157, dat hij, die verder dan een uur zich verwijdert, deserteur is, als, argumento a contrario, hem de wil om te deserteeren bewezen wordt. Blijft hij 2 dagen

weg, dan is het *niet* noodig dat hem zijn booze wil van 's Lands dienst voor goed te verlaten bewezen wordt, hij wordt dan voor deserteur gehouden, *tenzij* hij waarschijnlijk maakt dat hij dien wil *niet* gehad heeft, hij moet dan een reden aantonen, die, *ten genoege des rechters*, waarschijnlijk maakt, dat hij niet voor goed 's lands dienst wilde verlaten.

§ 4.

Over voortgezette en voortdurende misdrijven.

Is desertie te beschouwen als een oogenblikkelijk, als een voortgezet, of als een voortdurend misdrijf? Deze vraag is vooral van gewicht wat de verjaring betreft, die bij de voortdurende misdrijven eerst beginnen kan wanneer de misdadige toestand is opgehouden.

Het H. M. G. heeft bij arrest van 1 Febr. 1855 aangenomen, dat de bepalingen van onze algemeene strafwetgeving nopens de verjaring van de vervolging van misdaden, wanbedrijven en overtredingen niet toepasselijk zijn ten opzichte van militaire delicten. Toch is ook beweerd, dat de verjaring wel degelijk bij de militaire delicten was toegelaten (Karseboom Vgl. bladz. 52 beneden) daar ze niet uitdrukkelijk was uitgesloten en dus het gemeen recht moest toegepast worden.

De invoeringswet van 15 April 1886 N°. 64, art. 9, heeft allen twijfel opgeheven door uitdrukkelijk te

bepalen, dat er verjaring bij militaire delicten zal plaats hebben, en wel bij desertie in twaalf jaren. Hierdoor heeft de vraag of desertie een voortdurend of een oogenblikkelijk delict is, actualiteit bekomen.

Oogenblikkelijk zijn die misdrijven, bij welke de handeling *dadelijk in haar geheel* volbracht is, bijv. doodslag, diefstal, het toedienen van vergif om de gezondheid te ondermijnen. Is verwonding toegebracht om te dooden, dan is het toch een oogenblikkelijk misdrijf, al volgt de dood veel later. ¹⁾ Feuerbach (Lehrbuch des Peinlichen Rechts § 128) neemt aan, dat 't een delictum continuatum is, ein fortgesetztes Verbrechen, wanneer dezelfde persoon aan hetzelfde voorwerp dezelfde strafbare handeling verricht (de zoogen. concursus delictorum homogeneus); geschiedt 't aan verschillende voorwerpen, dan is 't een herhaald misdrijf „ein wiederholtes Verbrechen delictum reiteratum sive repetitum; wanneer dus A. op 6 verschillende tijdstippen B. verwond heeft, zou dit maar ééne verwonding zijn en de 6 verwondingen met de straf van ééne verwonding gestraft worden; wanneer echter 6 personen door A. gewond

¹⁾ Berner, § 14.

waren, zouden 6 verwondingen bij de strafoplegging in aanmerking komen. Mittermaier, Ueber den Unterschied zwischen fortgesetzten und wiederholten Verbrechen" ¹⁾ beschouwt 't o. a. van gewicht voor het begrip van voortgezet misdrijf, dasz die verschiedenen Handlungen in Folge eines bestimmten Verhältnisses ausgeführt werden. Sprekende over voortgezette misdrijven wegens de hoedanigheid der misdrijven (pag. 251) zegt hij: „Er zijn zekere ongeoorloofde handelingen, welke de wetgevingen voor misdrijven verklaren, bij welke zij toch om gewichtige legislatieve redenen, niet op het getal der handelingen, die de delinquent bedrijft, bij het bepalen der straffen, maar veelmeer slechts op eene zekere betrekking het oog hebben, waarin de misdadiger zich geplaatst heeft, en waarvan hij slechts voortdurend gebruik maakt. Hier liegt das Unrecht nicht in jedem solchen Akte, der vielmehr nur als leicht begreifliche Folge des Verhältnisses erscheint, sondern in der Thatsache, durch welche sich der Verbrecher in das als Verbrecherisch erklärte, von ihm zur Befriedigung seiner unerlaubten Absichten zu benüt-

¹⁾ Neues Archiv des Criminalrechts, 1818.

zende Verhältnisz gesetzt hat. Als voorbeelden noemt hij (in 4 classen) I: het geval, dat een misdadiger, tot bereiking van een ongeoorloofd doel, eene handeling als middel verricht, om door gebruikmaking van dit middel ongeoorloofde voordeelen te behalen, of anderen te benadeelen, dan zullen alle handelingen, waarbij hij het ongeoorloofde middel gebruikt, slechts als de het misdrijf voortzettende handelingen te beschouwen zijn. Bijv. een koopman laat zich valsche maten en gewichten maken en gebruikt deze in honderd gevallen, dan is dit slechts een voortgezet bedrog, want in het laten maken van deze valsche gewichten, met het doel bedrog te plegen, ligt het eigenlijk misdrijf. Zoo ook wanneer de wijnkooper den wijn op eene de gezondheid benadeelende wijze vervalscht en deze aan 50 personen verkoopt, dan is hij wegens voortgezette vervalsching te straffen. II. Wanneer de wetgever eene handeling als misdrijf beschouwt, omdat door haar eene bijzondere betrekking, die den handelende tot getrouwheid verplicht, geschonden wordt, dan zullen alle handelingen, die de misdadiger begaat, welke zich nu eenmaal in de ontrouwe betrekking geplaatst heeft, als gevolgen van zijn ontrouwe betrekking, en

dus als voortgezette handelingen te beschouwen zijn. — Zoo bij overspel van den echtgenoot, — entscheidet nicht die Zahl der ehebrecherischen Beischlafsakte, er lebt im fortgesetzten Ehebruche.

III. Wanneer de wet eene zekere betrekking verklaart misdadig te zijn, en zich nu iemand in deze betrekking plaatst en er gebruik van maakt, en meerdere handelingen als gevolgen er van verricht; zoo zijn deze handelingen slechts voortgezette, zoo als dat bijv. het geval is bij hem, die bloedschande bedrijft.

IV. Wanneer de wet zekere misdrijven daarom bijzonder kenmerkt, omdat iemand in eene betrekking leeft, die hem tot bijzondere trouw verplicht, maar tevens het bedrijven van zekere misdrijven gemakkelijk maakt, dan zijn al die ongetrouwe handelingen als eene eenige, dus als een voortgezet misdrijf te beschouwen, bijv. diefstal bij dienstboden.

Verder behandelt Mittermaier voortgezette misdrijven wegens de bijzondere uitvoering van het misdrijf, bijv. een dief sluipt in een logement en neemt nu uit eene kast geld, uit eene andere kast een horloge, uit een derde een jas weg, dan is 't toch maar één diefstal, al behooren die voorwerpen

aan verschillende personen. Eveneens wanneer de dief op 3 akkers graan steelt of boomen vernielt, al behooren die zaken aan verschillende eigenaars. De reden van hier een voortgezet delict aantonen, ligt in de continuïteit van de misdadige handeling.

Henke ¹⁾ leert: eene eenvoudige voortzetting, niet eene door herhaling bewerkte Concurrentie van misdrijven heeft plaats: A. Wanneer tegen een en hetzelfde voorwerp wel meer dan ééne misdadige werkzaamheid gericht wordt, doch al deze verrichtingen uit dezelfde, met het recht strijdende bedoeling voortvloeien. Dit kan nu gebeuren: α dat door de eerste werkzaamheid de misdadige bedoeling niet verwerkelijkt is, in welk geval alle, ten gevolge van dezelfde wilsbepaling gevolgde, op de verwerkelijking van dezelfde bedoeling gerichte, krachtsuitingen slechts als eene voortzetting der door de eerste pogingshandeling reeds begonnen rechtsschennis te beschouwen zijn, en niet als door herhaling bewerkte bijzondere beleedigingen, al zouden ook die verrichtingen door tijd en plaats nog zoo zeer van elkander verwijderd zijn.

¹⁾ Handbuch des Criminalrechts und des Criminalpolitik I, pag. 612.

Die besloten heeft zijn vijand te dooden, alle voorbereidingen ter uitvoering in gereedheid heeft gebracht, op hem geloerd, naar hem geschoten, doch hem alleen niet geraakt heeft, en nu, in zijn voornemen volhardende, hem geruimen tijd daarna en op eene andere plaats doodt, kan niet tegelijk gestraft worden met de straf, die op doodstraf staat, en met de straf die op poging tot doodslag staat, daar al zijne krachtsuitingen door de eenheid der bedoeling tot eene eenige handeling verbonden werden. Het kan β . echter ook zijn, dat door de eerste werkzaamheid de bedoelde uitkomst reeds verkregen is, zonder dat hierdoor het begrip der voortzetting is uitgesloten. Is er n.l. geen blijvende werking, dan belet niets iedere nieuwe werkzaamheid met alle voorafgaande als eene eenige handeling te beschouwen, wanneer zij alle uit dezelfde wilsbepaling voortvloeien, b.v. die met eene vrouw in overspelige betrekking leeft begaat niet zoo dikwijls overspel als hij, tengevolge van de voortdurende harmonie, den bijslaap met haar geniet. Nog meer geldt dit, wanneer de door de eerste werkzaamheid voortgebrachte werking volgens hare natuur eene blijvende is; want dan kan alles, wat tot instand-

houding van deze door den auctor dezer werking verricht wordt, slechts als eene voortzetting der eerste misdadige werkzaamheid beschouwd worden, en slechts, wanneer die werking geëindigd is, kan aan hetzelfde voorwerp hetzelfde misdrijf herhaald bedreven worden. Wanneer dus een dief, aan wien de gestolen zaak wordt ontstolen, haar bij den tweeden dief op nieuw steelt dan is door hem aan deze zaak geen herhaalde, maar slechts een voortgezette diefstal begaan; want aan eene herhaling van den diefstal kan hij zich eerst dan schuldig maken, wanneer de zaak in het bezit van den oorspronkelijk- bestolene teruggekeerd is. ¹⁾

Eene bloote voortzetting heeft echter ook daar B. plaats, waar tengevolge van dezelfde wilsbepaling eene en dezelfde werkzaamheid, die reeds bij hare eerste verschijning een zelfstandig, zij 't dan ook een minder zwaar, misdrijf voortbrengt, tegen dezelfde persoon uitgevoerd wordt, om eene grootere beleediging te bewerken; b.v. wanneer iemand meermalen achter elkander een ander verwondt om hem te dooden. ²⁾ Het begrip der voortzetting wordt echter

¹⁾ cf. l. 67 § 2 en l. 46 § 9 D. de furtis.

²⁾ cf. l. 32 § 1 D. ad Leg. Aquil.

ook C. niet uitgesloten door de verscheidenheid der voorschriften, tegen welke meerdere, uit een en dezelfde wilsbepaling voortgesproten krachtsuitingen gericht waren. Dit is b. v. aan te nemen deels uit den aard der voorwerpen zelve, wanneer meerdere door een dief gestolen zaken, door ze in elkaar te zetten, een geheel vormen, dat de dief niet in eens kon overbrengen, deels wegens den samenhang der krachtsuitingen door tijd en plaats, wanneer de gestolen zaken, al mocht ook elke een zelfstandig geheel vormen, toch op dezelfde plaats en in denzelfden nacht zijn ontvreemd.

In deze beschouwingen van Mittermaier en Henke is geen gewag gemaakt van de voortdurende misdrijven (*delicta continua*), bij welke eene wederrechtelijke toestand in 't leven is geroepen, die bestaan blijft, zonder dat eene nieuwe handeling noodig is. B. v. bij onwettige gevangenhouding: ik heb iemand opgesloten en reik hem dagelijks het eten toe, nu is dat van mij niet eene nieuwe strafwaardige handeling, maar een eenvoudig laten voortduren van den toestand ¹⁾. Van dit voortdurend

¹⁾ Unbedenklich is die Absonderung des *fortwirkenden* und *fortdauernden* Verbrechen, da hierbei gar nichts wahrnehmbar ist,

misdrijf, vinden wij bij Thomasius ¹⁾ het volgende : „Declaramus vero sententiam nostram quod quinquennium hoc computari debeat non a tempore bigamiae contractae, sed a tempore, quo eadem finita est. Est enim bigamia eiusmodi delictum, quod *continuatur tractu temporis* et iteratur. Si enim semel quis coniuge superstite aliam coniugem per coniunctionem carnalem superinduxerit, *perpetuo; quamdiu cum hac posteriore manet, bigamia continuatur, etiam eo tempore, quo non frequentat coniunctionem carnis*. Nam quemadmodum dominium a possessione possessio a retentione corporali quidem incipit, sed nihilominus dominium etiam sine possessione, possessio sine actu corporali continuatur solo animo; ita et bigamia quidem ad sui essentiam coniunctionem carnis requirit, qua semel facta etiam sine eadem subsistit.

was als Fortsetzung der Verbrechen bezeichnet werden könnte. Bei ersteren dauern eben nur die Wirkungen der verbrecherischen Thätigkeit fort, nicht diese selbst wird fortgesetzt, bei den fort dauernden zeigt sich nur das Beharren in dem durch ein Verbrechen herbeigeführten rechtswidrigen Zustande oder Verhältnisse, ohne dasz eine neue, an und für sich verbrecherische Thätigkeit hinzukommt. Dr. August Krug; zur Lehre von dem fortgesetzten Verbrechen 1857, bl. 17.

¹⁾ C. Thomasius, dissertatio de praescriptione bigamiae, § 49; Lipsiae 1685. Halae 1749.

Quodsi insuper coniunctio carnis a bigamo vel bigama frequentetur, multiplicatur quoque si non bigamia, certe adulterium bigamicum.”

Nauwkeuriger handelt over de voortdurende misdrijven Ortolan ¹⁾ waar hij zegt, dat de onzekerheid of iets een délit instantané of continu is, voortvloeit uit de moeielijkheid van te bepalen welk feit eigenlijk het misdrijf daarstelt: „est-ce le premier acte d'exécution seulement, acte instantané, qui cesse au moment où il s'accomplit; ou bien est-ce le fait de persévérer dans l'état qui en est résulté, lequel peut durer plus ou moins de temps?”

Om deze vraag te beantwoorden, zegt Ortolan, moet men nauwkeurig op de woorden letten, die de wet bezigt; dikwijls zal het nauwkeurig onderzoek van die termen geen plaats meer voor twijfel overlaten. Joignez-y, au besoin, cette considération que dans les faits ainsi complexes et présentant à tour de rôle un double caractère, c'est le premier acte, l'acte d'exécution qui contient la lésion la plus grave du droit; celui pour lequel la détermination coupable

1) Ortolan: Des Délits Continus, autrement dits successifs, et des Délits d'habitude. Revue critique de législation et de jurisprudence, IV p. 327).

a été prise en pleine possibilité encore d'éviter le délit; celui qui offre le plus de résolution, le plus d'audace ou de détours dans le mal par conséquent le plus de culpabilité. Après ce premier acte accompli les choses sont faites, la ligne du mal est franchie, il y a moins d'effort à rester dans l'état ainsi produit, il en faudrait un au contraire pour en sortir." Bij deze misdrijven bestaat in het volharden een delictum in non faciendo, geheel verschillend van de eerste handeling, welke een delictum in faciendo is; „on voit combien la situation est différente de celle des délits véritablement continus, dans lesquels c'est l'action elle-même qui se prolonge, après son premier accomplissement, *toujours identique* à elle-même." Volgens hem bestaat de bigamie in het feit decontracter mariage étant encore engagé dans de pareils liens en niet in het vivre en cet état de mariage, nul avec le conjoint qu'on s'est ainsi donné, want het laatste zou zijn het délit de n'avoir pas fait opérer la dissolution de son mariage entaché de bigamie, en en faisant prononcer la nullité. Op bl. 332 vervolgt hij: „La continuité des délits . . . peut se produire d'une autre manière différente, qu'il est nécessaire de signaler à part. La continuité qui précède

est une continuité pour ainsi dire physique, matérielle, celle d'une seule et même action non interrompue, identique à elle-même, et durant un temps plus ou moins long. Or il peut se faire qu'il y ait une continuité morale, unissant en un seul et même délit divers actes séparés, dont un seul aurait suffi pour constituer spécialement le délit, mais qui ont été répétés plusieurs fois, pendant un temps plus ou moins long, afin d'atteindre au même but"; en dan volgen bij Ortolan de voortgezette misdrijven van Mittermaier en Henke. In een opstel van Mr. de Wal ¹⁾ is m. i. de onderscheiding streng vastgehouden.

Mittermaier heeft in de uitgave van Feuerbach ²⁾ een andere leer omhelst: „das wahre Merkmal des fortgesetzten Verbrechens kann nur in der zusammen-treffenden Einheit des Entschlusses und der That gefunden werden, so dasz die mehreren strafbaren Handlungen als fortschreitende Ausführung *einer* That

¹⁾ Mr. J. de Wal: „Iets over het begrip van voortdurende en voortgezette misdrijven, vooral met betrekking tot de practische toepassing der strafwetten,” Themis 1845 6. deel bl. 428.

²⁾ Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen Peinlichen Rechts, 1847, § 128a.

erscheinen oder durch Einheit des Entschlusses zusammen gefasst sind”.

Art. 56 Wetboek van Strafrecht geeft als criterium van het *voortgezette* misdrijf, „dat meerdere feiten, ofschoon elk op zich zelf misdrijf of overtreding opleverende, in zoodanig *verband* staan, dat zij moeten worden beschouwd als ééne *voortgezette handeling*, maar of die enkele feiten in zoodanig verband staan, zegt de M. v. T., is eene quaestio facti, die de wet niet kan uitmaken. Waar het voor de toepasselijkheid van art. 56 op aankomt, is, dat de verschillende strafbare feiten de uiting zijn van één ongeoorloofd besluit. We zien dus hier de latere opvatting van Mittermaier aangenomen.

De M. v. T. vervolgt: „Een voortgezet misdrijf kan dus ook alleen ontstaan uit de vereeniging van meerdere gelijksoortige feiten.” Zoo zegt Berner (§ 141): „Ein diebischer Akt und noch ein diebischer Akt können ein fortgesetztes Verbrechen sein; niemals ein diebischer Akt und ein betrügerischer Akt, auch wenn beide gegen dasselbe Eigenthum gerichtet wären; denn es kann nur *das* fortgesetzt werden was schon *gesetzt* ist.”

Bij het voortgezette misdrijf is het „le premier

acte qui coûte'', de volgende bewerken geen samenloop en kunnen alleen den rechter bewegen het maximum der straf toe te passen.

Om die reeks van handelingen als een éénig misdrijf te kunnen aannemen, moet er eenheid van besluit (Entschluss) zijn, zegt Berner ¹⁾, hetgeen men niet moet verwarren met eenheid van bedoeling (Absicht), die niet vereischt wordt, 't is nl. niet noodig dat er van 't begin af een plan gericht zij op de geheele reeks van handelingen. „Der bereits ²⁾ in das Stadium des Entschlusses getretene Verbrecherische Wille schüttet seinen Inhalt in einzelnen Akten aus, ohne für jeden folgenden gleichartigen Akt eines neuen Durchbruches zu bedürfen; und nur hierin liegt die für das fortgesetzte Verbrechen erforderliche Willenseinheit''.

Heeft er tusschen den beleedigden echtgenoot en de aan overspel schuldige eene verzoening plaats gehad, dan is het onmogelijk, de volgende overspelige handelingen als een *vervolg* te beschouwen, er heeft een nieuw besluit plaats gehad, en dus samenloop met strafverhooging.

¹⁾ § 141.

²⁾ bl. 271.

Opmerkelijk is het gezegde van Trefurt ¹⁾ ·
 so musz gefragt werden, ob *bei in der Zeit* getrennten Handlungen *Identität* des Entschlusses psychologisch *denkbar* sey?? und ob, wenn man diese Frage bejahen will, diese Form der Willensbestimmung eine geringere strafbarkeit im Allgemeinen begründet? Ich glaube dasz man beide Fragen verneinend beantworten musz. Wenn der Wille sich zu etwas bestimmt — einen Entschlusz gefaszt hat —, so ist damit noch nicht gehandelt, und es ist auch noch nicht der zureichende Grund für die Handlung vorhanden; denn so lange der Wille noch nicht gehandelt hat, kann er sich noch anders bestimmen; diese Möglichkeit dauert fort bis zum Moment der That, erst dadurch dasz er sich in diesem Moment nicht anders entschlieszt, ist der zureichende Grund für die That vorhanden, das Nichtändern des vorgefaszten Entschlusses bis zum Moment der That und in diesem selbst ist aber nichts Anderes als eine fortwährende Willensbestimmung, es ist eine fortwährende Erneuerung des Entschlusses, welche bald mit bald ohne moralische Kämpfe und Unterbrechungen Statt

¹⁾ Beiträge zur Kritik des Entwurfs eines neuen Strafgesetzbuches für Baden; Archiv des Criminalrechts 1838, bl. 425.

haben kann. Die Handlung hat Daseyn nicht weil der Verbrecher den Entschlusz dazu schon vor Jahr und Tag zuerst gefaszt, und in der Zwischenzeit mit oder ohne Veränderung mehr oder weniger oft erneuert hat, sondern weil die Willensbestimmung im Moment der That Statt hatte. Wer sich auf einmal zu 10 Diebstählen entschlieszt, und solche successiv ausübt, hat dieselben vom ersten bis zum letzten nicht darum begangen, weil er vorher den Entschlusz so gefaszt hatte, sondern weil er im Moment einer jeden That den frühern Entschlusz *als Inhalt seines Wollens* festgehalten, d. h. nicht neue gewollt hatte. Könnte man sich aber auch dieser einfachen Wahrheit, dasz das unterbrochene Festhalten eines Entschlusses nichts weiter als eine fort und fort erneuerte Willensbestimmung sey, verschlieszen, so müsste man doch jedenfalls zu gestehen dasz dieses keine die Strafbarkeit mindernde Willensform ist, dasz vielmehr gerade das längere Verharren in einer bösen Willensbestimmung, im Gegensatz von dem blos im Augenblick der That gefaszten Entschlusze, die Subjective Strafbarkeit zu vermehren geeignet ist." En niettemin komt ook deze schrijver tot het resultaat, dat strafverhooging

wegens samenloop in mindere mate toe te passen is, omdat de kracht der moreele terughoudingsredenen, de moeielijkheid der bij de daad te overweldigen beletsels, de sterkte der gelegenheid, hierbij minder en meer werken „Wenn das ehebrecherische Verhältnisz einmal durch den ersten Akt der Untreue eingegangen, wenn die heilige Scheidewand der Bande des Blutes einmal unter Geschwistern niedergerissen ist, dann sind die sittlichen Abhaltungsgründe hinsichtlich künftiger Handlungen bedeutend gemindert, äuszere Hindermisse sind fast völlig bezeitigt, die Stärke der äusseren Anreizung dagegen ist mächtig gesteigert”.

Hoe moeielijk het is om uit te maken of het misdrijf een oogenblikkelijk of een blijvend misdrijf is, toont ons 't dubbel huwelijk, dat tot zooveel geschil heeft aanleiding gegeven. Art. CXXI der C. C. C. ¹⁾ bepaalt: „So ein Ehemann ein anders Weib, oder ein Eheweib ein andernn Mann in Gestalt der H. Ehe, bey Leben desz ersten Ehegesellen nimmet, welche Uebelthat denn auch ein Ehebruch, und grösser dann dasselbige Laster ist. Und wie wohl

1) Constitutio Criminalis Carolina: Straff der Uebels, das in Gestalt zweyfacher Ehe geschieht.”

die Kayserl. Recht auff solche Uebelthat kein Straff am Leben setzen: So wollen wir doch, welche zu solchem Laster betrüglicher Weisz mit Wissen und Willen Ursach geben und vollbringen dasz sie nicht weniger dann die Ehebrüchigen, peinlich gestrafft werden sollen." Bij de woorden „in Gestalt der H. Ehe" kan men alleen aan de voltrekking denken en dit is eene oogenblikkelijke handeling; want het samenwonen met een andere dan met wien men in het huwelijk vereenigd is, heeft ook bij het concubinaat plaats, en dit wordt niet veranderd door het te doen voorkomen alsof men in het huwelijk verbonden was. — Dus moet volgens de woorden van het artikel de verjaring dadelijk met de voltrekking van het tweede huwelijk beginnen. Henke ¹⁾ zegt: Bij voortgezette misdrijven, waar de gezamentlijke, het misdrijf continueerende, akten een geheel vormen, begint de verjaring eerst van de laatste handeling af te loopen. Van de voortzetting echter is de concurrentie van meerdere zelfstandige misdrijven te onderscheiden. De voortdurende werkingen van eene misdadige handeling kunnen op zich zelf als een

¹⁾ Handbuch des Criminalrechts und der Criminalpolitik, IV pag. 189.

misdrijf gelden, 't welk alsdan als een concurreerend moet afgescheiden worden van het door de handeling zelve gevormde. Dit geldt voornamelijk van de bigamie, met welke gewoonlijk een overspel, en wel doorgaans een voortgezet overspel concurreert. Voor de bigamie begint de verjaring van het oogenblik dat de handeling, door welke het tweede huwelijk voltrokken is, werd verricht, voor het overspel met de laatste bijslaap. Rauter ¹⁾ zegt: „Dans ce crime l'acte de délinquer consiste, non point dans la position de se trouver engagé simultanément en plusieurs mariages, mais dans l'acte de contracter un nouveau mariage, pendant qu'on se trouve encore engagé dans les liens d'un mariage précédent. Le crime est donc consommé par l'acte de célébration; ce n'est point un crime successif ni un crime collectif, c'est un crime simple à tous égards; (§ 128) quelque longtemps que dure le second mariage du bigame, la prescription de son crime commence déjà lors de la célébration du second mariage.” Anderen beschouwen de bigamie zelve als een *voortdurend* misdrijf, bijv. Thomasius ²⁾, en Fr. Schwarze.

¹⁾ Traité du Droit Criminel, § 475.

²⁾ De praescriptione bigamiae, § 45.

Schwarze¹⁾ zegt namentlijk het volgende: „Dennoch scheint es aber angemessener zu sein, die Verjährung nicht von der Schlieszung der bigamischen Ehe, sondern von dem Augenblicke an zu datiren wo die erste oder zweite Ehe aus irgend einer rechtlichen oder natürlichen Ursache wieder getrennt wird. Man braucht deshalb nicht seine Zupflucht zu den Grundsätzen von der Verjährung fortgesetzten Verbrechen zu nehmen, obgleich si zuletzt auf derselben ratio beruhen. Die *Existenz* des bigamischen *Ehe*, das bigamische eheliche *Verhältnisz* wird gestraft: durch die Trauung erhält dasselbe nur seinen bestimmten *Charakter als Ehe*, und mit der Trauung schlieszt daher noch nicht das Verbrechen ab, welches von derselben andatirt. Wenn daher auch mit der Vollziehung des Trauung die volle gesetzliche Strafe verwirkt ist, so dauert doch das durch die Trauung *begründete* verbrecherische Verhältnisz (welches sich übrigens nicht allein in der gegenseitigen Erfüllung des debiti Coniugalis äuszert) fort!“ Thomasius laat de verjaring reeds bij het bestaan van beide

³⁾ Zur Lehre von der Criminal Verjährung, mit Rücksicht auf die neueren Gesetzbücher Deutschlands, Archiv des Criminalrechts, 1843, bl. 463.

huwelijken beginnen, zoo de bigamie bij notarieele akte de nietigheid van het tweede huwelijk verklaard heeft. Van het bijkomend overspel zegt Krug ¹⁾: „Dennselbst der wiederholte Beischlaf in einer bigamischer Ehe enthält wenigstens nicht die Fortsetzung dieses Verbrechens; da der Beischlaf gar nicht zum Begriff der Bigamie gehört. Der darin liegende fortgesetzte Ehebruch aber kommt nicht in Betracht, da er in dem Thatbestand der Doppelehe verschwindet. Nicht einmal eine ideale Concurrenz findet hier statt“. Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich heeft in art. 171 i. f. bepaald: „Die Verjährung der Strafverfolgung beginnt mit dem Tage, an welchen eine der beiden Ehen aufgelöst, für ungültig oder nichtig erklärt worden ist“, hoewel het karakter van 't dubbel huwelijk ook hier gelegen is in het *aangaan* van het tweede huwelijk. Berner zegt ²⁾ zegt in § 146: „Die Bigamie ist ihrer Natur nach, kein dauerndes Verbrechen, weil die Strafbare Thätigkeit nur in der Abschlieszung der zweiten Ehe, nicht aber darin

1) Dr. A. O. Krug, zur Lehre von dem fortgesetzten Verbrechen, 1857, bl. 17.

2) Art. 171, t. a. p. al. 1 „ein Ehegatte, welcher eine neue Ehe *eingeht*.“

3) Lehrbuch des deutschen Strafrechts.

besteht, dasz man, dem neuen Treuversprechen gemäsz, in der zweiten Ehe bleibt. Dennoch lassen die neuere Praxis und die neueren Gesetzbücher die Verjährung dieses Verbrechens erst mit der Zeit beginnen, *wo eine der beide Ehen aufgelöst, oder für ungültig oder nichtig erklärt worden ist.*" ¹⁾ Daar onze wetgever dikwijls op het Duitsche strafwetboek gelet heeft, kan men misschien uit de niet-opname van het slot van art. 171 van genoemd wetboek in onze wet opmaken, dat hij de verjaring met de voltrekking laat beginnen.

Dit is dáárom te meer aan te nemen, omdat in art. 71, 2°, Strafwetboek uitdrukkelijk bepaald is, dat bij onwettige gevangenhouding de verjaring eerst begint op den dag na dien der bevrijding. Had onze wetgever de bigamie als een voortdurend misdrijf aangenomen, dat had hij ook bigamie in art. 71 2° genoemd.

¹⁾ Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, Wetboek van strafverordering, deel III p. 624 zegt: Naar het ons voorkomt, kan bij die misdaad „(nl. dubbel huwelijk en echtbreuk)” de verjaring eerst een aanvang nemen op het oogenblik, dat de schuldige zich ophoudt aan echtbreuk schuldig te maken, en niet eerder.”

§ 5.

Over de Verjaring.

Mr. de Wal ¹⁾ zegt: „de deserteur blijft als zoodanig te beschouwen, zoolang hij niet tot de vanen, waartoe hij behoort, is teruggekeerd, of door dwang aan het wettig gezag is overgeleverd. Velen hebben wel beweerd, dat men de desertie niet als een voortdurend misdrijf moest beschouwen, omdat hetzelfde voltooid is, zoodra het garnizoen, of de vesting, of 't kantonnement, is verlaten, maar zij hebben niet gelet op den eigenlijken aard dezer misdaad, die niet in het heengaan, maar in het wederrechtelijk afwezig zijn gelegen is, cf lex 3 § 3 D. de re milit. desertor est qui per prolixum tempus vagatus reducitur”.

Deze lex doet m. i. niets tot onze vraag; stel

¹⁾ t. a. pl. bl. 428.

bijv. het geval dat hij, die een *prolixum tempus*, b.v. 5 jaar gezworven hebbende, teruggebracht wordt toen reeds 20 jaren ¹⁾ na dat *quinquennium* verstreken waren; zal hij zich dan op verjaring kunnen beroepen?

Mr. de Wal verstaat de woorden „desertor est enz.” aldus: *wanneer ook* de gedurende langen tijd rondgezworven hebbende teruggebracht wordt, is hij als desertor te straffen, hoe lang hij ook na de volbrachte desertie is weggebleven — al was zijn diensttijd reeds 20 jaren geëindigd ²⁾. Mr. de Wal zou zich, om aan te toonen dat desertie een voort-

1) Verjaring van 20 jaren is regel, zie lex 12 C. ad legem Cornelianam de falsis, lib. IX tit. 22: „*Querela falsi temporalibus praescriptionibus non excluditur, nisi viginti annorum exceptione; sicut caetera quoque fere crimina.*”

2) Paysen, über die Verjährung in peinlichen Sachen § 45, is van meening, dat de nog niet ten einde gebrachte verjaring, indien het grootste deel er van is afgeloopen, eene verzachting der straf bewerkt, en bercept zich hiervoor o. a. op lex 5 pr. D, de re milit., 49.16, waar bepaald is, dat bij de bestraffing van den weggelooopen soldaat, ook op den duur van den tijd *quo in desertione fuerit*, zal gelet worden. Unterholzner, Verjarungslehre II p. 437 zegt: „deze woorden zijn echter geenszins zóó te verstaan, alsof de soldaat, naarmate hij later tot het vaandel terug keert, zachter gestraft zou worden, maar zij geven veel eerder juist het tegendeel te kennen.”

durend misdrijf is, alleen dan op deze lex kunnen beroepen, wanneer het zeker was, dat in het Rom. recht de soldaat in dienst bleef niettegenstaande de dienstdtijd was afgelopen.

Hij is het eens met Dupin ¹⁾, die zegt: „celui qui abandonne ses drapeaux continue son crime aussi longtemps qu'il demeure absent". Hetzelfde gevoelens omhelsden het Hoog militair Gerechtshof en Mr. Vernède, advocaat-fiscaal bij genoemd Hof ²⁾, en Mr. M. S. Pols, in de eerste editie van zijne toelichting van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande (bl. 303), hij zegt: „desertie is een voortdurend misdrijf; de deserteur blijft militair en in staat van desertie verkeerens, hoe lang hij ook wegblijve". In de 2e editie, bl. 350, lezen wij: „Is de desertie als een voortdurend misdrijf te beschouwen" enz.

De woorden van het Crimineel Wetboek geven veel meer een oogenblikkelijk dan een voortdurend misdrijf te kennen, zoo bv. art. 107: elk militair

¹⁾ Cf. Gazette des Tribunaux 8 Févr. 1840 N^o, 4499, waar de schrijver zich beroept op Chenier, guide des Juges militaires (Paris 1838) II 740.

²⁾ Arrest van 1 Febr. 1855, W. v. h. R. N°. 2518.

die naar den vijand *deserteert* of naar den vijand *overgaat*, nu is het toch moeilijk om het bij den vijand *zijn* naar den vijand *overgaan* te noemen. Zoo straft art. 122 den militair, die in tijd van oorlog niet terug is binnen 2×24 uren na het eindigen van zijn verlof. Hij zal voor deserteur gehouden en als zoodanig gestraft worden. Hier straft de wet niet de verwijdering, maar het *niet terugkeeren*. Mr. Karseboom ¹⁾ zegt: „Maar ook hier is geen voortdurend misdrijf, want niet het afwezig zijn of blijven bestraft de wet, maar zij vindt 't strafbare in 't niet *terug zijn* op 't oogenblik dat 2×24 uren verlopen zijn na het verstrijken van het verlof. Op dat oogenblik is het misdrijf geëindigd en de desertie begaan.”

Prof. Pols ²⁾ zegt op bl. 363: De vraag is gerezen of hij, wiens dienstdiensttijd verstreken is, en die zich van zijn korps verwijderd, voordat hij zijn ontslag of paspoort heeft bekomen, aan desertie schuldig kan beschouwd worden. Terecht is dit door 't Hof in

¹⁾ Bijdrage tot de leer der voortdurende misdrijven. Acad. Proefschr. Leiden, 1872.

²⁾ Toelichting op het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te Lande, 's Hage 1876.

bevestigenden zin beantwoord, Sent. 8 Maart 1832.”¹⁾ Wij moeten dit gevoelen wel als de communis opinio beschouwen en mogen hieruit opmaken, dat de verjaring reeds vóór 't ontslag begint, daar er anders voor de verjaring bijna geen gelegenheid zal zijn, want zoolang de deserteur niet is teruggekeerd of teruggebracht, krijgt hij geen paspoort, 't welk hem ook niet zal ter hand gesteld worden als hij weer „bij het vaandel is teruggekomen”; dan toch zal stellig de vervolging tegen hem ingesteld worden. Dat voor het zeldzame geval, dat er eerst *na* 't ontslag ontdekt wordt dat hij gedeserteerd is geweest, de verjaring in onze wet is opgenomen, is zeker niet te veronderstellen.

Een andere grond om in ons recht de desertie niet als een voortdurend misdrijf te beschouwen, levert de desertie in tijd van oorlog. De oorlogen duren gewoonlijk niet veel jaren, dus zal bij deze desertie, daar de omstandigheid *gedurende den oorlog van zijn vaandel verwijderd zijn* (zooals we dan art. 107 C. W. L. moeten paraphraseeren) met den vrede

¹⁾ Zoo ook het H. C. M. Belge, 19 Juin 1842; Gérard op art. 1.

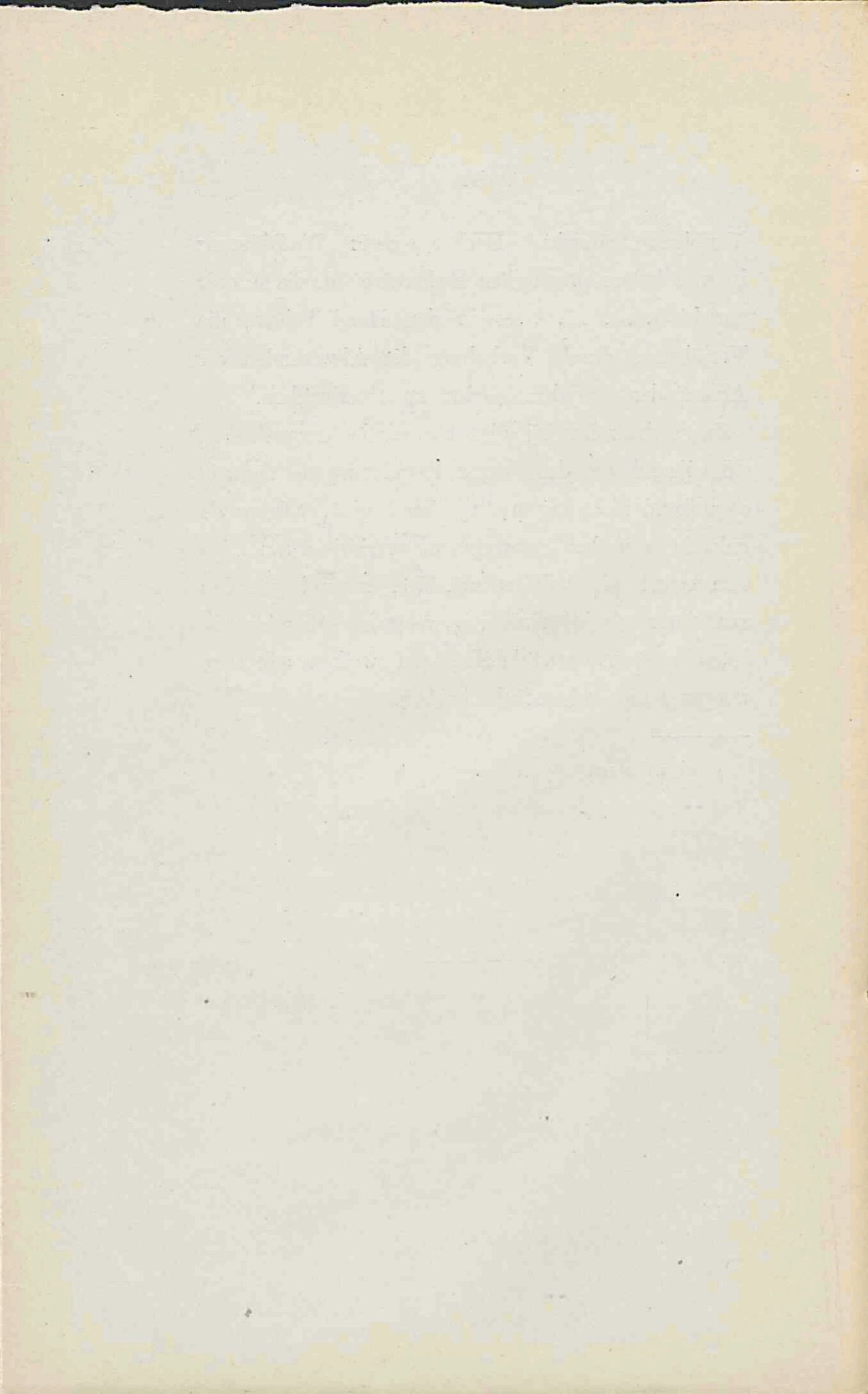
ophoudt, de verjaring vroeger beginnen te loopen dan bij de gewone desertie en aldus bij het zwaarder misdrijf de straffeloosheid veel vroeger verkregen zijn.

Bestaat de aard van het voortdurend misdrijf in die omstandigheid, dat de overtreder zich in een blijvenden strafbaren toestand heeft geplaatst, welken hij kan doen eindigen, dan zal toch stellig de desertie van schepelingen hiertoe niet behooren: de matroos is weggelopen, het schip kon niet op hem wachten en is weggevaren, nu is het hem onmogelijk op het schip terug te keeren en dus den voortdurenden toestand van desertie te doen eindigen. — Ook hier moet dus de verjaring beginnen bij het weggelopen of bij het niet terugkomen ter bepaalden tijd. Het militair Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich heeft het tijdstip, waarop de verjaring aanvangt, vastgesteld. § 76 luidt: „Die Verjährung der Strafverfolgung wegen Fahnenflucht, beginnt mit dem Tage, an welchen der Fahnenflüchtige, wenn er die Handlung nicht begangen hätte, seine gesetzliche oder von Ihm übernommene Verpflichtung zum Dienste erfüllt haben würde.” In het ontwerp stond: „Die Verfolgung wegen Fahnenflucht verjährt nicht, so lange sich der thäter durch seine Abwesenheit der

Verfolgung entzieht." Hecker ¹⁾ zegt: „Die Differenz ist von keiner practischen Bedeutung, da die Militair gerichte es in der Hand haben, die Verjährung durch Vorladung der Abwesenden vor Ablauf der Verjährungsfriszt zu unterbrechen."

Is de deserteur bij zijne compagnie teruggekeerd, stilzwijgend tot den dienst toegelaten, de desertie oogluikend niet opgemerkt, dan begint, volgens de redactie van het ontwerp, de verjaring van zijne terugkomst af, volgens art. 76, zooveel maanden enz. later als hij afwezig geweest is. Misschien is het een casus non dabilis, aan welken ook onze wetgever niet zal gedacht hebben.

¹⁾ ad articulum.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Om artikel 158, 1°, Wetboek van Strafrecht te kunnen toepassen, is 't geen vereischte dat er gevaar ontstaan is voor goederen, die aan verschillende personen behooren.

II.

Ten onrechte besliste de kantonrechter te Brielle, 7 Febr. 1887, dat de tapper, die op bestelling van een zestienjarigen, in wiens gezelschap iemand van beneden de 16 jaar zich bevindt, een glas sterken drank en een glas bier toedient, strafbaar is volgens artikel 454 Wetboek van Strafrecht.

III.

Dieren-mishandeling is ten onrechte onder de misdrijven tegen de zeden geplaatst.

Vivisectie is niet strafbaar.

IV.

De getuige-verklaring behoorde aan de eeds-aflegging vooraf te gaan.

V.

Gratie kan ook ongevraagd worden verleend, en kan, eens verleend, niet worden geweigerd.

VI.

's Konings recht van Dispensatie strekt zich ook uit over Algemeene Maatregelen van Inwendig Bestuur.

VII.

Het is niet in strijd met art. 172 G., dat plaatselijke verordeningen tot heffing van schoolgeld een hooger bedrag vaststellen voor hen, die buiten de gemeente wonen, dan voor de ingezetenen.

VIII.

Het is wenschelijk, dat de wetgever den arbeid van vrouwen in fabrieken regele.

IX.

Hij, die onbevoegd op eens anders erf jaagt, wordt eigenaar van het door hem in bezit genomen wild.

X.

Geen andere zakelijke rechten kunnen gevestigd worden dan de in de wet genoemde.

XI.

Zakelijke rechten op eens anders goed kunnen door verjaring verkregen worden.

XII.

Door de benoeming van een provisioneelen bewindvoerder, heeft degene, wiens curateele verzocht is ter zake van krankzinnigheid, de bevoegdheid verloren om zelfstandig in rechten op te treden.

XIII.

De bewaarnemer, die met het geld des bewaargevers gespeculeerd en winst behaald heeft, is niet tot uitkeering der winst verplicht.

XIV.

De rechter mag bij de actio finium regundorum ook over de vóór de litis contestatio mala fide getrokken verteerde vruchten uitspraak doen.

XV.

De schuldenaar, aan wien surséance van betaling is verleend, is onbevoegd in rechten op te treden zonder machtiging der aan hem toegevoegde bewindvoerders.

XVI.

Het accoord mag op de tweede verificatie-vergadering mondeling worden aangeboden.

XVII.

Ten onrechte besliste de rechtbank te Leeuwarden, bij vonnis van 29 Mei 1879, dat na insolvent-verklaring geen rehabilitatie kan worden verleend.

XVIII.

De gedaagde in zake van echtscheiding is ontvankelijk reconventioneel terzelfder zake eene vordering in te stellen, zonder vernieuwd verlof van den voorzitter der rechtbank.

